

LOGOS ESTOIC I IMPERI ROMÀ

Damià Bardera Poch

Màster en filosofia política a la UPF

Des que August va convertir definitivament la vella República romana en un Imperi, la filosofia estoica va anar perfilant-se cada cop més com la filosofia oficial d'aquest Imperi, fins al punt que un dels seus grans emperadors, Marc Aureli, és alhora un dels grans representants de la filosofia estoica, juntament amb Sèneca i Epictet.

Marc Aureli és, sense cap mena de dubte, l'emperador-filòsof: en la seva figura conflueixen poder i filosofia, acció i reflexió, una combinació poc sovintejada al llarg de la història d'occident, malgrat la influent *República* de Plató.

Tenint això en compte, és fàcil detectar en el llibre *Meditacions*, l'obra central de Marc Aureli, l'afany de justificar, a través de la raó i en l'interior d'un pretès Ordre Universal, les estructures, accions i inèrcies de l'Imperi romà durant els anys del seu regnat (161-180 d. C). Al capdavant, un emperador reflexiu i amant de la filosofia bé havia de justificar, tant de portes endins com de portes enfora, les diverses guerres que va haver de dur a terme per tal de mantenir intactes les fronteres de l'Imperi.

En aquest sentit, Marc Aureli identifica l'Ordre Universal amb el Logos, un concepte central de l'estoïcisme que ja es trobava a l'estoa grega de Zenó de Cítion —el fundador de l'escola estoica—¹, i el Logos no és sinó la Raó Universal, el principi rector de les accions de l'Imperi. Fixem-nos en el marcat caràcter al·legòric de la meditació 57 del llibre VIII:

“El sol parece dispersarse, y desde luego se dispersa por todas partes, pero no se pierde en la dispersión, pues esta dispersión es una expansión. Su luz, en efecto, se llama rayos por el hecho de expansionarse.

Que sea un rayo puedes verlo si contemplas la luz solar que penetra en una habitación oscura a través de una rendija. Se extiende en línea recta, y, por así decirlo, presiona contra el cuerpo sólido que le obstaculiza el aire al otro lado. Allí se detiene y no se desliza ni se cae. Así pues, una difusión y dispersión como ésta preciso es que sea la de la inteligencia, no

una dispersión con pérdida, sino una expansión, y que frente a los impedimentos que salen al paso la presión que se haga no sea ni violenta ni vehemente, y, sin embargo, no decaiga, sino que se mantenga e ilumine al objeto que la recibe. Pues aquel que no la haga venir se privará a sí mismo de la luz.”²

Si assagem una lectura al·legòrica d'aquesta meditació, el sol a què es refereix Marc Aureli no és sinó l'Imperi, i els rajos que emet l'astre rei, les actuacions del mateix Imperi, un Imperi que en detenir la seva expansió no decau ni es fa més petit, sinó que es manté ferm, i les seves actuacions no han de ser violentes ni vehements, sinó que s'han d'adaptar a la nova realitat dels territoris conquerits.³

Així, «aquell que no faci venir la llum del sol, es privarà a si mateix de veure la llum», ens diu l'autor. En aquest context, la llum del sol no s'ha d'entendre com allò espiritual o místic, sinó que la llum és la intel·ligència, la racionalitat, el Logos, un Logos que s'identifica amb l'Imperi, ja que més enllà de les fronteres de l'Imperi no n'hi ha, de Logos, sinó que només hi ha barbàrie, irracionalitat, sense-sentit, un marc conceptual idoni per justificar l'expansió de l'Imperi, o si més no la permanència de les seves fronteres.

Si bé és cert que el llibre *Meditacions* ens mostra, en la línia heraclítica, que tot flueix i tot es destrueix i res no perdura («todo está en transformación. También tú mismo estás en perpetua alteración y, en cierta medida, destrucción, y también el Universo entero»⁴), no és menys cert que rere aquesta constant transformació hi ha un ordre inalterable, una Raó Universal, un Ordre amb majúscules que s'encarrega de desplegar el projecte còsmic de la racionalitat, això és, el projecte del Logos, un *projecte* que l'autor sol denominar el «Tot», i en el qual no costa detectar-hi una referència entre velada i al·legòrica a l'Imperi, ja que aquest Tot-Imperi és l'expressió més fidel d'un projecte còsmic racional. En aquest sentit, l'Imperi seria el braç executor del Logos: Marc Aureli està convençut que si tothom estigués disposat a viure d'acord amb el Logos, que és universal i comú a tots els homes, aleshores tothom

1 Al *Diccionario de Filosofía*, de Ferrater Mora, podem llegir-hi: «Esta doctrina [el Logos d'Heràclit] fue adoptada y transformada por los estoicos, quienes admitieron el Logos como divinidad creadora y activa, como el principio viviente e inagotable de la Naturaleza que todo lo abarca y a cuyo destino está sometido.», FERRATER MORA, J. (1986). *Diccionario de Filosofía*. Vol. 3. Barcelona: Ariel, pàg. 2029.

2 AURELIO, M. (2005). *Meditaciones* (Segura Ramos, B; trad.). Madrid: Alianza, pàg. 119.

3 Cal tenir en compte que gran part de l'èxit imperial es devia al fet que els romans, en conquerir un nou territori, acceptaven i integraven les tradicions dels nadius.

4 *Ibid.*, pàg. 126.

acceptaria de bon grat les lleis de l'Imperi, atès que són l'expressió de la més pura racionalitat.

Per contra, tots aquells que viuen més enllà de les fronteres de l'Imperi —els bàrbars— no poden participar del Logos, malgrat la seva universalitat intrínseca. I és que el Logos estoic, a diferència de la visió cristiana de la dignitat de cada home pel sol fet d'haver nascut humà, no ve donat pel fet d'existir, de ser concebut al ventre d'una mare, sinó que prové d'una intel·ligència que només poden posseir aquells que viuen sota l'aixopluc de les lleis de l'Imperi:

“...cuán grande es el parentesco del hombre con todo el linaje humano, pues no es comunidad de sangre o semilla, sino de inteligencia.”⁵

La comunitat d'intel·ligència a què es refereix Marc Aureli, però, no es tracta d'una comunitat mundial, enterament cosmopolita, sinó que es tracta d'una comunitat emmarcada dins els límits de l'Imperi, que al capdavall eren els límits des dels quals pensava, actuava i veia el món l'emperador-filòsof.

Bibliografia

AURELIO, M. (2005). *Meditaciones* (Segura Ramos, B; trad.). Madrid: Alianza.

GRIMAL, P. (1997). *Marco Aurelio* (Utrillo, M., trad.); Madrid: Fondo de Cultura Económica, pàg. 271-300.

HADOT, P. (2006). *Ejercicios espirituales y filosofía antigua* (Palacio, J., trad.). Madrid: Siruela, pàg. 113-151.

RIST, J. M. (1995). *La filosofía estoica* (Casacuberta, D.; trad.). Barcelona: Crítica.

⁵ Ibid., pàg. 167

